

Xantus János herbáriumai
nyomában

Tartalom:

1. Bevezetés
2. Xantus János élete
3. A Kelet-ázsiai expedíció
4. A különválás
 - 4.1. Xantus János külön utakon
 - 4.1.1. Xantus János Ceylon szigetén
 - 4.1.2. Xantus János Borneó szigetén
 - 4.1.3. Xantus János Jáva szigetén
5. Dr. Emanuel Weiss
6. Xantus János besorolói
 - 6.1. Kanitz Ágost
 - 6.2. Gombocz Endre
7. A keresendő növények
8. Növénytári kutatás
 - 8.1. A címkén szereplő név
 - 8.2. A kutatás megkezdése
 - 8.3. Előre nyomtatott címke
 - 8.4. A besorolók eloszlása
 - 8.5. Névtelen címke
 - 8.6. Gyűjtés helye szerinti eloszlás
9. Kutatás a Növénytár Tudománytörténeti Gyűjteményében
 - 9.1. „Emprefs”
 - 9.2. Dr. Emmanuel Weiss naplói
10. További kutatási területek
11. Összegzés
12. Bibliográfia
13. Melléklet

1. Bevezetés

Kutatásunk Xantus János herbáriumára után 2011 júniusában kezdődött, amikor dr. Szabó Péter a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karának oktatási dékánhelyettese felhívta a figyelmünket egy érdekes témára, melyet Szabó Krisztinával és Farkas Péterrel kezdtek el kutatni. Megtudták ugyanis, hogy Xantus János az osztrák-magyar Kelet-Ázsiai expedíció volt résztvevője 1870 májusának végén megvásárolta Emanuel Weiss, a Friedrich korvett hajóorvosának 50000 ívből álló növénygyűjteményét, mert Weiss, 1870. május 20-án a hajón öngyilkosságot követett el. Erről a vételről a Pulszky Ferencnek írt leveléből tudunk, aki akkor a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója volt. A vételről így számol be Xantus: „(...) a végrendelet végrehajtója átadta a tulajdonunkba az egész gyűjteményt, mely a KÁ. Expedítio által meglátogatott helyek tökéletes floráját képviseli mintegy 8000 species és közel 50,000 példánnyal, a képzelhető legpedánsabb renddel (...)” (1. ábra) Xantus hazaérkeztekor összegezték a gyűjtött anyagokat, mely összegzésből kiderül, hogy a gyűjtemény 65000 herbáriumi lapot tartalmazott. Ezt az adatot említi a nemzeti herbáriumokat nyilvántartó holland weblap is. (I. Bibliográfia)

Feltételezéseink szerint, a 65000 lapból 50000 dr. Emanuel Weiss gyűjtése, de a fennmaradó 15000 Xantus János anyaga. Erre az állításra igyekszünk bizonyítékot találni kutatásunk során.

2. Xantus János élete

Xantus János 1825. október 5-én született a Somogy megyei kis községben Csokonyán. (ma Csokonyavisonta) Iskoláit szülőfalujában kezdte, majd Pécsen és Győrben tanult. Kaposvárra került aljegyzőnek, közben Pesten 1847-ben ügyvédi vizsgát tett.

Xantus hősiessen részt vett a szabadságharcban, Csokonyán nemzetőrként szolgált, majd Pesten honvédtüzérnek állt. Ezután a gyalogsághoz került, ahol egészen a főhadnagyságig vitte. 1849-ben Érsekújvárnál az osztrákok elfogták és hadifogolytáborba vitték. A világosi fegyverletétel után az osztrákok besorozták közlegénynek, ahonnan többszöri próbálkozás után megszökött. Németországon keresztül 1850-ben Angliába szökött, majd 1852-ben az Amerikai Egyesült Államokba menekült. 1852-ben amerikai állampolgárságot szerzett St. Louisban. A Pacific Vasút nyomvonalának kijelölésénél kapott munkát, mint térrajzoló. 1853-ban a Missisipin lehajózva meglátogatta a New Orleansban élő magyarokat. Itt jutott hozzá ahhoz az információhoz, hogy Iowa államban a magyarok által alapított New Budán, sok magyar honfitársa földhöz jutott. Föld szerzés céljával indult el New Budára, és ekkor kezdte el a növénygyűjtést és az állatpreparátumok gyártását. A föld szerzése meghiúsult, így kiábrándultan hagyta el New Budát és visszatért St. Louisba. Mivel munkát nem tudott szerezni, így kénytelen volt önkéntesnek állni az amerikai hadseregbe Véssey Lajos álnéven. Fort Rileybe került, ahol a katonaoorvos dr. William Alexander Hammond, aki jeles zoológus volt, felfigyelt Xantus kiváló képességeire és támogatni kezdte a lelkes fiatal munkáját. Itt is fáradhatatlanul gyűjtötte a növényeket, és óriási szakértelemmel gyártotta az állatpreparátumokat. Ezeket a gyűjteményeket Amerika leghíresebb tudományos intézetének a Smithsonian Intézetnek küldte. 1857-ben Fort Tejonba vezényelték, ahol folytathatta a gyűjtését, de szigorúan csak szabadidejében, ráadásul ez a terület a még fel nem fedezett területek közé tartozott, és Xantus kivételes alapossággal tárta fel. Innen a Smithsonian Intézeten keresztül, sikerült a Magyar Nemzeti Múzeumnak is juttatnia az anyagaiból. Xantus gyűjtéséből közel négyszáz új fajt írtak le a tudósok, így a legnagyobb tisztelet övezi munkásságát. Az elismerés jeleként 24 állat- és 2 növényfaj állít emléket nevének. 1856-ban a Philadelphiai Természettudományi Akadémia tagjává választják. 1858-ban jelent meg Pesten a Xantus János levelei Éjszakamerikából című műve, amely itthon is és Amerikában is osztatlan sikert aratott. 1859 elején az amerikai intézet vezetőjét arra kérte, hogy mentse fel a katonai szolgálat alól, hogy teljesen a kutatásaival foglalkozhasson. Spencer Braid ezt engedélyezte neki, és rögtön megbízást is kapott a Csendes-óceán meteorológiai viszonyainak tanulmányozását. Útirajza 1860-ban jelent meg, ami szintén hatalmas sikert aratott. Innen

1861-ben tért haza. Amerikából számos beszámolót, múzeumi anyagot küldött Magyarországra, melynek következtében egyre nagyobb ismertségre tett szert. Munkájának elismeréseként 1859-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé sorolta. 1861. november 18-án érkezett haza, a politikai helyzet enyhülése miatt. Ekkor Győrbe érkezett a szüleihez, de országszerte nemzeti hősnek kijáró tisztelet övezte. 1862. január 27-én tartotta akadémiai székfoglalóját, mely az Adatok a tenger természettani földiratához címet viselte. 1862 nyarán visszautazott Amerikába, és a washingtoni tengerészeti minisztérium titkára lett, majd az Amerikai Egyesült Államok mexikói konzulja lett Manzanillo nevű kikötővárosban. Két évre kiutazása után, 1864-ben végérvényesen hazaköltözött. 1864. szeptember 2-án részt vett Marosvásárhelyen a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók X. nagygyűlésén, ahol felvetette egy természetrajzi könyvtár felállításának ötletét. Indítványát elfogadták, és létrejött a Természettudományi Múzeum Állattárának Könyvtára, melynek 12 évig volt vezetője. Az állatkert megalapításának ügyét, már amerikai tartózkodása idején támogatta, majd a tervet is Xantus készítette el. 1865. május 5-én kijelölték az állatkert helyét, mely a Városliget északnyugati oldalán a vasút mellett helyezkedett és helyezkedik el mind a mai napig. Az igazgatói állásra pályázatot hirdettek, de legalkalmasabbnak Xantus Jánost tartották a feladatra. Ő azonban nem adta be a pályázatot, mivel a szabadságharcban főhadnagyi tisztelet töltött be. Rajta kívül más itthonról szóba sem jöhetett, ráadásul pályázatot is csak néhány külföldi szakember adott be. Dr. Leopold Fitzingert nevezték ki igazgatónak, aki Bécsben dolgozó állatbúvár volt, akiért nem sokan lelkesedtek, így még az állatkert megnyitása előtt lemondott, és kinevezték a helyére Xantus Jánost. 1866. augusztus 9-én Xantus ünnepélyes keretek között megnyitotta az első magyar állatkertet. 1868-ban lehetősége nyílt, hogy részt vegyen az osztrák-magyar monarchia által szervezett Kelet-Ázsiai expedícióban, ekkor le kellett mondania az Állatkertnél betöltött igazgatói posztjáról. Az expedíció elsősorban tudományos céllal indult útjára, de a kereskedelmi szerződések kötése is a feladata volt. Xantus János a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából vett részt az expedíción. Eötvös József, aki akkor a kultuszminiszter volt, bízta meg a természettudományi és néprajzi gyűjtéssel. Az expedícióval eljutott Ceylonba, Sziámba, Kínába és Japánba, de az osztrák tisztekkel való összeütközése miatt 1869-ben különvált az expedíciótól. 1870 végén érkezett haza gazdag gyűjteménnyel. A hazahozott anyagokból 1871 tavaszán kiállítást szerveztek a Magyar Nemzeti Múzeumban. 1872-ben a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának őre lett. 1873-ban országjáró gyűjtőútra indult barátjával, Rómer Flórisssal. A céljuk az volt, hogy összegyűjtsenek annyi anyagot, mellyel a Bécsi Világkiállításon Magyarország képviselteti magát. Így sikerült egy közel 2500 népművészeti és kézműipari tárgyat

összegyűjteniük, amely az első magyar néprajzi gyűjtemény is volt egyben. A Néprajzi Társaság elnöke volt, a Földrajzi Társaságnak pedig alelnöke.

1894 tavaszán súlyos tüdőgyulladást kapott, az adriai-tengeri üdülésből elborult elmével tért haza. 1894. december 13-án hunyt el, sírja a Kerepesi úti temetőben található. (II.

Bibliográfia)

3. A Kelet-Ázsiai expedíció

Az Osztrák - Magyar Monarchia három expedíciót indított, ezek közül az egyik az Északi-sarkra indult, a másik pedig a Novara-expedíció, a földet körülhajózó utazás volt. Mindezek mellett nagy jelentőségű a magyar szempontból is érdekes vállalkozás, az Osztrák-Magyar Kelet-Ázsiai expedíció. A valódi cél a kereskedelmi kapcsolatok kiépítése a Délkelet-Ázsiai térséggel, mert a Szuezi-csatorna építésével ez a terület felértékelődött. Ezen az úton részt vett Karl von Scherzer is, aki a Novara-expedíción földrajzi, etnográfiai és gazdasági szakértőként dolgozott. Xantus János mint világutazó és geográfus utazott velük. Az utat két hajóval tették meg, a Donau fregattal, és az Erzherzog Friedrich korvettel. 1868. október 18-án indult útnak a delegáció, a trieszti kikötőből. Az úton érintették Saigont, Hongkongot, Makaot, Kantont, és Sanghajt, így jutottak el előbb Kínába, majd innen Japánba. Később a hajók külön folytatták az útjukat, a Friedrich a kelet-ázsiai vizeken maradt, és a megnyitott Szuezi-csatornán át érkezett meg Polába, míg a Donau a Csendes-óceánon átkelve jutott el Polába. A vállalkozásnak voltak természettudományos feladatai, melyek teljesítése során a két neves természettudós Scherzer és Xantus olyan méretű vitába keveredett, hogy végül Xantus János külön folytatta munkáját a Kelet-Ázsiai övezetben. Az expedíció tudományos sikerei olyan megfigyelések voltak, melyről a magyar krónikások, mint Bernáth Géza, Kaas Ivor és Cserei Manó az útleírásaikban beszámolnak, illetve Scherzer feldolgozása. Az expedíció a kitűzött célját is elérte, melyet a Sziámmal, Kínával és Japánnal kötött hajózási egyezmény jelez. Ez az út az újkori magyar hajózástörténet legjelentősebb expedícióinak körébe tartozik. (III. Bibliográfia)

Ez az út számunkra azért érdekes, mert itt ismerkedett meg Xantus János a Friedrich korvett hajóorvosával, dr. Emanuel Weiss-el. Weiss saját érdeklődésétől indítva gyűjtött növényeket és sokáig Xantusszal együtt is gyűjtött. Az általa összegyűjtött herbáriumi lapok száma 50000-re tehető. 1870. május 20-án azonban öngyilkosságot követett el és a herbáriumának sorsa kérdésessé vált. Xantus nem akarta, hogy az osztrákok kezébe kerüljön az értékes gyűjtemény, ezért horvát tisztok közvetítésével sikerült megvásárolnia 400 forintért a herbáriumot.

4. A különválás

Xantus János a felfedezőút megkezdése után egy évvel, egészen pontosan 1869-ben levált a csoportról, a vezetőséggel való összeütközése miatt. Ez a nézeteltérés nem csak Xantusra volt hatással, ugyanis egy levélből tudjuk, melyet a Növénytar Tudománytörténeti Gyűjteményében végzett kutatás folyamán találtunk, hogy a magyar tisztekkel eléggé embertelen módon bántak az osztrák vezetők. A levél „Nagyméltóságú miniszter úrnak” van címezve, s megjelenik benne, hogy a „törvény, a Király és a kormány tekintélye lábbal tapostatik s a haza gúny és gyűlölet tárgya”. (2. ábra) A politikai ellentétek látszanak a levélben, ugyanis részletesen tárgyal egy esetet, amikor az Admirál füle hallatára ebéd közben egy főtitzt kijelentette, hogy a hajóhad bármikor kész harcolni a Kiegyezés ellen.(3. ábra) Mindezek után egyértelműen leírják, hogy Xantusnak nyomós oka volt arra, hogy ott hagyja az expedíciót. „Xantus János társunk a közoktatási miniszter úrtól kiküldetett, a magyar tudományos intézetek számára magyar pénzen gyűjteményeket keresni, s ahelyett, hogy nevezett hazánkfia- s mint ígérve volt Bécsben- támogatásban részesülne, mindent elkövetnek az illetők, hogy feladatában gátolják,- s minden hivatalos tekintély és Consuláris befolyás arra használtatik, hogy a bécsi gyűjtemények szaporodjanak, a mieink mellőzésével. Az expedíció által ajándékban kapott műtárggyal és gyűjtemények mind a Bécsi intézeteknek küldetnek, míg Xantus társunktól írott rendeletben követelik, hogy a Bécsi intézeteknek is gyűjtsön.” (4. ábra) A levélben több áthúzás és javítás is szerepel, látszik rajta, hogy sebtében írták. Mindezen ismeretek birtokában nem csodálkozhatunk azon, hogy Xantus János 1869. november 29-én, Yokohamában hivatalosan kilépett az expedícióból.

4.1. Xantus János külön utakon

Ahhoz, hogy Xantus gyűjtését el tudjuk különíteni Weiss-től, meg kell néznünk, hol és mikor gyűjtött külön a Kelet-Ázsiai expedícióból kilépve. Három helyszínt és időpontot különböztethetünk meg. Ezek a következők:

1. 1869. január 17.- február 15.: Ceylon
2. 1870. január 11.- május 1.: Borneó
3. 1870. június 12.- szeptember 17.: Jáva

Dr. Szabó Péter, Szabó Krisztina és Farkas Péter összeállította ezekre a helyekre jellemző meteorológiai helyzeteket és azt is, hogy merre járt Xantus az adott területen belül.

4.1.1 Xantus János Ceylon szigetén

1869. január 25.- február 15.

Adenből angol postagőzessel érkezett meg Xantus János Point de Galle kikötővárosba körülbelül 1869. január 25-én. Ceyloni tartózkodása február 15-ig tartott. Vagyis 21 napot töltött a szigeten. Beutazta annak nyugati felét (5. ábra), miközben összesen cc. 660 km-t tett meg. Napi átlagteljesítménye: 31,4 km. A teljes útvonalból csak Colombo-Kandy szakaszt tette meg vasúton, a többi vonalon postakocsival utazott. A szigetország központi részét idős kőzetekből felépülő hegység foglalja el, amelyet lankás dombságok és alföldek öveznek. Legmagasabb pontja: Pidurutalagala, 2524 méter. A sziget területe 64 000 km². Sri Lanka az Egyenlítőtől valamivel északra, az Indiai-óceánban terül el, klímája trópusi (6. ábra). Átlaghőmérséklete és a levegő páratartalma magas, de a sziget domborzati viszonyai miatt tájegységenként különböző. A tengerparton a levegő jóval melegebb- esetenként kifejezetten forró, míg a hegyek között jóval kellemesebb a hőmérséklet. Tengerparton átlag 27 C, „a hegyi fővárosban”, Kandyben 20 C, míg közel 2000 méter magasan fekvő Nuwara Eliyaban 16-18 C. Északi sík vidéke szavanna éghajlatú. Ezt a vidéket Xantus János nem érte el utazása során. Nagyobb része trópusi esőerdő éghajlatú. A hőmérséklet átlagos évi ingása csak 2-4 fok. A leghűvösebb hónap 26 fok, a legmelegebb 28-30 fok átlaghőmérsékletű. A csapadék évente átlag 1000-3000 mm. A trópusi területeken a márciusi és a szeptemberi napjegyenyelőségek után alakul ki egy-egy csapadékmaximum. Xantus februári itt tartózkodása alatt tehát semmiképpen nem lehetett átlag feletti csapadék. Bár jellegzetesen száraz évszak sem fordul elő. A relatív nedvesség havi átlagai 70-80 százalék között mozognak. Colombo meteorológiai állomásának hivatalos adataiból a következőket tudjuk meg: Januári középhőmérséklet 26,2, a februári 26,6 fok. A maximum májusban van. A februári napi minimumhőmérséklet 22,2, a maximum 30,4 fok. A havi átlagos csapadék februárban a legkisebb. A legtöbb csapadék októberben van. A felhőzet februárban a legkisebb. A legnagyobb borultság októberre esik. Összességében megállapíthatjuk, hogy Xantus februári itt tartózkodásakor a sziget legkellemesebb időjárási időszakát élvezhette. Tiszta égbolt, lehető legkevesebb csapadék, viszonylag alacsonyabb havi középhőmérséklet. Tudjuk, hogy elutazása előtt egy Londonba tartó kávészállító gőzösre adta fel gyűjteményét, ami 9 hónap után érkezett meg Pestre. A szeszes preparátumok jó része tönkrement.

4.1.2. Xantus Borneó szigetén

1870. január 11-én érkezett meg Szingapúrból Kuching (Sarawak) városába. Itt tartózkodása május 1-ig tartott. Csak a sziget nyugati felének egy részét járta be (7. ábra, 8. ábra) és összesen körülbelül 520 km-t utazott. Ezt az utat hajóval, csónakkal és gyalogszerrel tette meg. Az út összesen négy kisebb útra osztható.

- I. útja 1870. február vége: Sarawak-Szingi dajak falu (légvonalban 16 km)
- II. útja 1870. március eleje: Sarawak-Matang-hegy (légvonalban 10 km)
- III. útja 1870. március vége, 3 hét: Sarawak-Szadong-Szimunyan folyók vidéke
- IV. útja 1870. április 20.-május 1.: Batang Lupár folyó vidéke (9. ábra)

Borneó területén (743330 km²) található az ázsiai térség egyik legkiterjedtebb, legeggybefüggőbb trópusi esőerdő állománya, melynek mérete azonban a maláj ipar, valamint más multifunkcionális cégek faigényének köszönhetően napról-napra csökken. A világ jelenlegi trópusi fakitermelésének mintegy fele Borneóról származik. A fakitermelésen túl az esőerdők területét tovább csökkentik a folyamatosan szaporodó pálmaültetvények is. Jelentős faállomány pusztult el az 1997-ben és 1998-ban a szigeten dühöngő erdőtűz miatt, amelyet vélhetően emberi mulasztás okozott, felelőtlen tűzgyújtás formájában, az El Nino következményeként beköszöntő rendkívül száraz időszakban.

A sziget Délkelet-Ázsiában egyedülálló természeti értékkel rendelkezik, és a WWF szerint a legtöbb itt élő fajt a kipusztulás fenyegeti, mivel az indonéz kormány a közelmúltban jelentette be a világ legnagyobb pálmaültetvénye létrehozásának tervét, amely nagyjából Magyarország területének egyötödével lesz egyenlő.

Mindez Jáva túlnépesedésének megoldását, s a Borneóra telepedő farmerek támogatását szolgálná, ám az őserdők talajának megfelelősége erősen kétségessé teszi a vállalkozást.

2007. február 19-én a WWF több évtizedes munkájának eredményeként Brunei, Indonézia és Malajzia aláírta a „Borneó Szíve Nyilatkozatot” (Heart of Borneo Declaration). Az aláíró felek arra tették ígéretet, hogy megőrzik és fenntarthatóan kezelik a világ legértékesebb élőhelyét, a „Borneó Szívének” nevezett esőerdőt. 1996 óta évente átlagosan 2 millió hektárnyi fát vágta ki, s mára az erdő eredeti méretének felére csökkent.

Borneó éghajlata a Trewartha - rendszerben trópusi esőerdő. Xantus itt tartózkodásakor a kedvező időjárási periódust használhatta ki. Január és május közötti a havi középhőmérséklet emelkedő tendenciát mutat, 23 foktól 33 fokig. A napsütéses órák száma januártól júniusig

nő. A csapadék havi mennyisége azonban csökken 700 mm-ről 180 mm-re. A borneói gyűjtését 1870 júniusában postázta Pestre Szingapúrból.

4.1.3. Xantus Jáva szigetén

Szingapúrból 1870. június 12-én érkezett meg Bataviába (Jakarta). Jávai tartózkodása szeptember 17-ig tartott. Csak a sziget nyugati felének egy részét járta be (10. ábra, 11. ábra), összesen 483 km-t utazott lóháton, illetve kocsival.

A sziget szinte teljesen vulkanikus eredetű, úgynevezett Pacifikus tűzgyűrű része. 38 működő illetve inaktív vulkáni kúp gazdagítja a tájat. Közöttük a két legismertebb a Bromo és a Merapi, melyek a világ legveszélyesebb vulkánjai közé tartoznak. Területe 126.650 km².

Jáva éghajlata a Trewatha - rendszerben trópusi esőerdő.(12. ábra) Két évszakot szokás megkülönböztetni, az esős (novembertől márciusig) és a száraz (áprilistól-októberig) évszakot. A csapadék mennyisége a partvidéken 1500-3000 mm. A hegyekben nem ritka az 5-7000 mm sem. Az évi középhőmérséklet 26 fok. Megállapítható, hogy Xantus itt tartózkodása a sziget kellemesebb évszakában volt. 1870 szeptemberében postázta küldeményét Batáviából.

5. Dr. Emanuel Weiss

Osztrák orvos a haditengerészetnél, és amatőr botanikus. 1837-ben született Csehországban, orvosi képesítést Bécsben szerzett. 1864 és 1865 között az Adriai-tengeren szolgált, egy Huszár nevezetű cirkálón. Weiss élénk érdeklődést mutatott a botanika iránt, amerre járt mindenhol növénygyűjtést végzett. Albániában egyike volt az első növénygyűjtőknek. 1868-ban kísérőnek választották az osztrák-magyar monarchia által szervezett kelet-ázsiai expedícióra. A két hajó indult útnak, a Donau és az Erzerzog Friedrich, melyen hajóorvosi szolgálatot teljesített. Itt ismerkedik meg Xantus Jánossal. Ezen az úton is folytatta botanikai tevékenységét. Ez az út volt Weiss számára az utolsó, mert 1870. május 20-án Szingapúrban öngyilkosságot követett el, egy pisztolylövéssel vetett véget az életének. Az általa gyűjtött növények jelentős részét Varsóban helyezték el. (IV. Bibliográfia)

6. Xantus növénytári besorolói

6. 1. Kanitz Ágost

Kanitz Ágoston 1843. április 25-én született Lugoson. Édesapja orvos volt, akinek egyik betege a botanikus Heuffel János, akitől növénypreparátumokat kapott. Ágoston már gyermekkorában közel került a növénytani ismeretekhez. Tanulmányait Nagykőrösön és Temesváron végezte, majd Bécsbe került, ahol a tudományegyetemen növénytant hallgatott. Hozzáfogott a magyar botanikatörténet megírásának, és a magyarországi flórakutatás tervezetét is összeállította. Számos neves külföldi botanikai intézetben fordult meg és végzett kutatásokat, természetrajzot a magyaróvári egyetemen, növénytant a kolozsvári egyetemen tanított, melynek növénytani tanszékének a vezetője is lett. A kolozsvári egyetemnek egy évig rektora is volt. 1896. július 13-án halt meg Kolozsvárott. A kelet-ázsiai expedíció növénygyűjteményének besorolásával bízták meg a bonni tartózkodása alatt, melyet olyan lelkiismeretesén végzett, hogy egy-egy faj pontos leírásához még Londonba is ellátogatott. (V. Bibliográfia)

6. 2. Gombocz Endre

Gederécsi Gombocz Endre Sopronban született 1882. június 9-én. Botanikus, tudománytörténész, bibliográfus. Jelentős a magyar botanikatörténet és a magyar növénytani könyvészet területén kifejtett munkássága. 1936-ban jelentette meg összefoglaló művét A magyar botanika története címmel. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé választotta 1939-ben. A soproni gyökereket máig őrzi a diákkorában megkezdett, később tudományos munkaként megjelenő Sopron környékének edényes flórája című dolgozata. Majd később a Magyar Tudományos Akadémia 1906-ban kiadta a Sopron vármegye növényföldrajza és flórája című tanulmányát. Jelentős még Kitaibel Pál munkásságának feltárása. 1932 folyamán a Xantus gyűjtéssel foglalkozott, illetve betagolta a Növénytárba, ezt a természettudományi szakosztály 1932. évi november 10-i ülésén be is jelentették. Gombocz ezt a munkáját nem publikálta, és elképzelhető, hogy 1945. január 16-án tragikus hirtelenséggel bekövetkező halálakor, mikor egy bomba csapódott otthonába, minden jegyzete erről a munkájáról megsemmisült. (VI. Bibliográfia)

7. A keresendő növények

A dr. Szabó Péter egyetemi docenstől kapott anyagban szerepelnek azok a növények, melyek a növénytári kutatásra érdemesek. Ezen növények külön vannak választva, aszerint, hogy melyik fellelhető/volt fellelhető, feltételezéseink szerint, Ceylonban, Borneón illetve Jáva szigetén Xantus János ottjártakor. Ezek a növények egytől-egyik az akkor érdekesnek vélt növények listája is, melyen egy hobbygyűjtő szemei meg akadtak volna. Ezek a növények színük, formájuk miatt lehetnek különösen izgatóak, feltűnőek egy gyűjtő számára.

Az összegyűjtött kétszázegy növényből, huszonnégy bizonyult igazán kirívónak és különlegesnek. Így e növények felkeresését tűztük ki célunknak.

A huszonnégy kutatásra szánt növény:

1. *Exacum trinervium* (13. ábra)
2. *Impatiens repens* (14. ábra)
3. *Nepenthes distillatoria* (15. ábra)
4. *Osbeckia octandra* (16. ábra)
5. *Caryota mitis* (17. ábra)
6. *Costus speciosa* (18. ábra)
7. *Dendrobium crumenatum* (19. ábra)
8. *Ficus fistulosa* (20. ábra)
9. *Hibiscus tiliaceus* (21. ábra)
10. *Ixora congesta* (22. ábra)
11. *Wedelia biflora* (23. ábra)
12. *Melastoma malabathricum* (24. ábra)
13. *Portulaca pilosa* (25. ábra)
14. *Passiflora laurifolia* (26. ábra)
15. *Vigna marina* (27. ábra)
16. *Actinodaphne sesquipedalis* (28. ábra)
17. *Cheilosa malayana* (29. ábra)
18. *Erythralium scandens* (30. ábra)
19. *Macrosolen formosus* (31. ábra)
20. *Medinilla speciosa* (32. ábra)
21. *Meliosma pinnata* (33. ábra)
22. *Pangium edule* (34. ábra)
23. *Suregada multiflora* (35. ábra)

24. *Zingiber griffithii* (36. ábra)

8. A növénytári kutatás

Ezzel az anyaggal felkerestük dr. Somlyay Lajos növénytári főmuzeológust, a Herbarium Generale kurátorát, aki engedélyezte, hogy az igazság kiderítése érdekében kutatást végezzünk a Növénytárban Xantus János herbáriumai után.

8.1. A címkén szereplő név

Nem mellékes információ az sem, hogy Xantus János az amerikai kalandozása során álnéven dedikálta gyűjtéseit. Ez az álnév a John Xantus de Véssey volt. Így az sem volt kizárható, hogy eme név szerepeljen a herbárium lapon, lapokon. Ahogy az is említést érdemel, hogy köztudomású, hogy Karl May Xantus Jánosról mintázta a Whinnetou regényekből ismert Old Shatterhand alakját, amelyhez engedélyt is kért levélben Xantus Jánostól. Ezt a levelet a mai napig őrzik Drezdában a Karl May Múzeumban. Tehát Xantus tudott erről a névről, így akár fel is használhatta mint álnevet.

8.2. A kutatás megkezdése

A kutatómunkát 2011 nyarán kezdtük el abban a reményben, hogy találunk egy herbárium ivet, ami Xantus János nevével van ellátva, és abból a bizonyos délkelet ázsiai gyűjtésből származik. A kutatás alkalmával nem csak a fent említett huszonnégy növényt kerestük meg, hanem egész nemzetségeket is, így több lapot is találtunk, melyek igazolják, hogy dr. Emanuel Weiss anyaga megérkezett Magyarországra, és beiktatásra is került. Ilyen például a *Melastoma penecillatum* (37. ábra), amely ugyan nem szerepel az anyagunkban, de egyértelműen Weiss gyűjtötte Luzonban, a beiktató pedig Gombocz Endre. Egy-egy növényből találtunk több példányt is. Találtunk olyan ívet is, amelyen Weiss sajátkezű írása szerepel, még hozzá szintén a *Melastoma* nemzetségből származó növényt.(38. ábra) Ha Xantusszal nem is, legalább Weiss anyaggal találkoztunk, ami nagy szó, hiszen a Növénytárban nem is emlékeztek olyan herbárium i ívekre, amik dr. Emanuel Weiss nevével lettek volna ellátva. Egy lépéssel közelebb kerültünk a célunkhoz.

8.3. Előre nyomtatott címke

A besorolást többen is végezték, de az mindenképpen nagyon érdekes, hogy a legtöbb herbáriumi lapon előre nyomtatott címkék voltak dr. Emanuel Weiss nevével.(39. ábra) Ennek oka abban keresendő, hogy valószínűleg az iktatás megkönnyítése érdekében előre nyomtattak bizonyos mennyiségű címkét, így csak a növény nevét és a besorolót kellett ráírni.

8.4. A besorolók eloszlása

A megvizsgált körülbelül kétszáz darab növényből összesen ötvennyolc bizonyult érdekesnek. A legtöbb herbáriumi lapot Gombocz Endre, illetve Kanitz Ágost iktatta be, de találtunk Naumann és dr. Emmanuel Weiss nevével ellátottat is. Az ötvennyolc darab növényből Gombocz Endre harminckilenc darabot, Kanitz Ágost tíz darabot sorolt be. Vannak olyan lapok, melyeken két név is szerepelt. Ilyen például Gombocz Endre és Naumann. Naumannról nem találtunk sok információt, csak annyit tudtunk meg róla, hogy minden bizonnyal Xantus János kortársa volt. Az is előfordult, hogy Kanitz Ágost által már besorolt növényt Gombocz Endre az 1900-as években ismét, besorolta. (40. ábra)

8.5. Névtelen címke

Az ötvennyolc herbáriumi ív között azonban találtunk egy olyan lapot, melyen csak a helyszín és a növény neve szerepelt, semmilyen más adat nem (41. ábra). Így ez a növény további kutatásra volt ítélve. A helyszín történetesen Ceylon volt, ahol tudjuk, hogy Xantus János már egyedül gyűjtött, dr. Emanuel Weisstől külön. Ráadásul az írás kísértetiesen hasonlított a Xantus János Pulszky Ferencnek címzett levelében megismert kézírásra.(42. ábra) Ezért megkerestünk egy veszprémi írásszakértőt irodát, ahol Kohár Frida írásszakértő készségesen segített nekünk kideríteni, hogy a két írás egy kéztől származik-e, nevezetesen Xantus Jánostól. A vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy eme feltevésünk zsákutcába futott, ugyanis erős magabiztossággal kijelenthető, hogy a két írás nem származhat egy kéztől. Itt láthatjuk a részletes szakértői értékelést:

„ A vizsgálat tárgya kérdéses anyag és összehasonlító anyag alatt leírt kézírásokban feltárt írássajátosságok összevetése, értékelése után megállapítható, hogy az eltérések hangsúlyosabbak mind mennyiségi, mind minőségi téren. A feltárt egyezések az adott korban

tanult sztenderd írásból adódnak. A sajátosságok eltérése rámutat arra, hogy a kérdéses anyag, valamint az összehasonlított anyagban leírt kézírás jellemzői nem egy adott személyre jellemzőek. „

A szakértői vélemény: „A vizsgálat tárgya 1. pontban jelzett kézírás valószínűséggel nem egy kéztől származik, azaz nem Xantus János kézírása.” (43. ábra) (VII. Bibliográfia)

8.6. Gyűjtés helye szerinti leosztás

Nem csak az iktatók alapján válogattuk szét a növényeket, hanem a megtalálási helyük szerint is. A helyszínek egyértelműen mutatják, hogy dr. Emanuel Weiss a Délkelet-Ázsiai expedíció alkalmával gyűjtötte a Növénytárban fellelhető növényeket. A legtöbb növényt Singapurból találtuk, egészen pontosan tizenhárom darabot, de szép számmal akadt jávai, hongkongi, szám szerint kilenc-kilenc herbárium lap. Saigoni illetve luzoni gyűjtésből pedig nyolc-nyolc példány. Nemcsak a helyszínek voltak megfelelőek, de az időpontok is egyeztek. (44. ábra)

Fellelhető olyan forrás, melyben Gombocz Endre négyezer ívről és kétezer fajról ír. (45. ábra) Itt több lehetőség is megfogalmazódott bennünk a herbárium lapokat illetően. Például elképzelhető, hogy az ötvenezer ívnek, csak töredéke jutott el Magyarországra a duplumok és a használhatatlanná vált anyagok miatt. A másik lehetőség az, hogy dr. Emanuel Weiss hibásan határozta meg az általa gyűjtött növények számát. Közben dr. Somlyay Lajos főmuzeológust is elkezdte érdekelni a Xantus anyag sorsa, holléte. Talált egy adatot, miszerint az említett gyűjtemény csak ötezer darabból áll, és esetleg csak elírás van a háttérben, és a Xantus János által gyűjtött növények száma sem haladhatja meg így az ezerötyszáz darabot.

9. Kutatás a Növénytar Tudománytörténeti Gyűjteményében

Tanácsalanságunk egyre fokozódott, ám dr. Somlyay Lajos főmuzeológus tanácsára a Magyar Természettudományi Múzeum Levéltárában is keresgélni kezdtünk, ahol Tóth-Barbalics István könyvtáros lett segítségünkre.

Olyan adatokhoz jutottunk, melyekből egyértelműen kiderül, hogy a Növénytarba ötvenezer példányszámú növénygyűjtemény állt Xantus János rendelkezésére. Ezt egészen pontosan egy „levélből” tudjuk, ami 1870. július 18-án keletkezett, és Hegedűs Lajos miniszteri tanácsos írta a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságának. „Értesítetik végre az igazgatóság, hogy Xantus % évi május 29-án 37. számú levele szerint Dr. Weisz korveti orvos hagyatékából nevezett végrendelete értelmében 400 forintnyi adósságainak kifizetése folytán, egy 8 ezer fajból, közel 50 ezer példányban álló és 44 fascikulusba rendezett növénygyűjteményt szerzett meg...”. Ráadásul az is felszínre bukkant, hogy a pontos összeg, melyet Xantus János fizetett a herbáriumi lapokért nem 600 forint volt, amely sok szakirodalomban szerepel, hanem 400 forint. (VIII. Bibliográfia) A gyűjteményhez pedig úgy jutott hozzá, hogy rendezte dr. Emanuel Weiss adósságait, és ígéretet tett, hogy juttat Zágrábba a gyűjtemény duplumaiból, mivel horvát tisztek segítségével jutott hozzá a herbáriumhoz. Láthatjuk, hogy számos adatra bukkantunk, de egyik sem könnyítette meg munkánkat. (46. ábra)

9.1. „Emprefs”

Keresgéléseink során találtunk egy levelet, melyben egy Emprefs nevű hajó elsüllyedéséről esik szó. A levél szerint ezen voltak Xantus János dobozai is, egészen pontosan a cochinchinai gyűjtése. A ládák száma hatot tett ki. A levél keltezése 1869. december 13. A feladásának helyszíne Hongkong. A feladásának időpontja is optimális volt a kutatás szempontjából, hisz tudjuk, hogy Xantus János a délkelet-ázsiai expedícióból 1869. november 29-én vált ki hivatalosan, így ennek mindenképpen saját gyűjtésnek kellett lennie. A levél, melyet szintén Hegedűs Lajos írt, így szól: „Egyébiránt azt jelenti Xantus János, (...) hogy az „Emprefs” nevű hajó, melyen Cochinchinai gyűjteménye volt / összesen 6 láda/ a jávai partok körül elsüllyedt, és végképp elveszett.” (47. ábra) (IX. Bibliográfia)

Nem csak az időpont és a hat ládányi rakomány volt lényeges, hanem ezek tartalma is. A levélhez tartozik egy jegyzék is, melyből jól kivehető volt, hogy mit is szállított az Emprefs. A listán szerepeltek növénygyűjtések, magvak, gyümölcsök, egészen pontosan: „15 fasc. a Weiss herbáriumából, Herbarium fasc. és könyvek, Herbarium és könyvek és virág”. (48. ábra)

Ezek alapján világosan látszik, hogy az Emprefs hajó szállított a Weiss gyűjtésből anyagokat, és olyan herbáriumot is, amely mellett semmilyen név nem szerepel. Ez azért jelentős felfedezés, mert eddig csak Xantus néprajzi illetve állatgyűjteményével találkoztunk. Ez az első és egyben utolsó forrás, amely növényeket említ. Feltételezéseink szerint és a levél értelmében is ezek a növények mind Xantus saját kezűleg gyűjtött növényei voltak. Lehet, hogy ez volt az egyetlen olyan gyűjtése Xantus Jánosnak, amelyben növények jelentek meg, a számunkra fontos területekről? Elképzelhető, hogy ezen a hajón volt a feltételezett tizenötezret számláló Xantus János herbárium? Ezt a titkot már sajnos örök homály fedi, hiszen a leletek a tenger fenekére veszttek, ha így lenne, akkor hiába is keresnénk a növénytárban akár egy darab Xantus névvel jelzett növényt is.

9.2. Dr. Emmanuel Weiss naplói

A következő levéltári látogatásunk során lehetőségünk nyílt arra, hogy megnézhessük dr. Emmanuel Weiss saját kezűleg írt naplóit. (49. ábra) Ezt egy időszaki kiállításról hozták el a kedvünkért. Reméltük, hogy találunk benne valamilyen utalást Xantus Jánosra, az esetleges viszályra a fedélzeten vagy egy együtt munkálkodás sorait. Ez a felvetésünk szertefoszlott, mikor kinyitottuk a dokumentumokat. A naplóban az utazások időjárási viszonyosságai, a domborzat volt megfigyelhető. Kitért a hőmérsékletre és az ott talált fajokra. Sőt még kis rajz is van mellékelve egyes oldalakon. Az irományt elég nehéz volt vizsgálni, hiszen nagyon apró betűkkel írt a doktor és német valamint angol szavak keverednek benne. Átnéztünk öt naplót, ám a várakozások ellenére nem találtunk semmi hasznosat sem. Viszont egy ismerős névre bukkantunk a szemezgetés közben. Ez a név a már említett Naumann neve volt. (50. ábra) Naumann neve a beiktatók között is feltűnt, és nagyon meglepődtünk mikor megjelent dr. Emanuel Weiss naplójában. És nem is csak említés szintjén, hanem mint dr. Weiss gyűjtőtársaként. Ráadásul nem csak egyszerűen, mint Naumann, hanem mint dr. Naumann. Elkezdtünk gondolkozni az összefüggéseken. Információnk van arról, hogy német biológus, kutató és gyűjtő volt. (X. Bibliográfia)

10. További kutatási területek

Rengeteg megválaszolatlan kérdés van. Semmit sem vethetünk el, tovább kell nyomoznunk, keresgelnünk. Olyan lehetőségek is felmerültek, hogy Xantus anyagai esetleg más múzeumokban, levéltárakban megtalálhatóak. Az opciók pedig Bécs, Zágráb és Varsó. A bécsi variáció azért merült fel, mert levelekből tudjuk, hogy Xantusnak kötelessége volt osztrák barátainknak anyagokat küldeni. Zágráb pedig azért jelentős, mert dr. Emanuel Weiss anyagát horvát tisztek segítségével tudta megvásárolni. Elképzelhető, hogy ezeken a helyeken található olyan ív, mely a kutatásunk csúcspontjának minősülne. Erre a kérdésre, felvetésre addig sajnos nem tudjuk megadni a választ, míg személyesen el nem utazunk a kitűzött helyszínekre és neki nem állunk ismét a keresgélésnek Xantus János anyagai után. Reméljük, hogy a jövőben újra beleáshatjuk magunkat a kutakodásba, hogy megtaláljuk Xantus János dél-kelet ázsiai expedíciójából fennmaradó herbáriumíveket.

11. Összegzés

Mire jutottunk a két éves kutatómunka során? Munkánk kezdetén vajmi keveset tudtunk dr. Emanuel Weiss herbáriumi gyűjtéséből, csak találgathattuk, hogy megérkezett-e Magyarországra, illetve beiktatásra került-e? És az esetlegesen beiktatott lapok, az eltelt hosszú idő folyamán fennmaradtak, avagy szertefoszlottak? A kétéves kutatás után biztosan kijelenthetjük, hogy eme herbáriumi lapok, ha nem is teljes valójukban, de megérkeztek Magyarországra és besorolásra is kerültek. Munkánk során fontos felfedezésünk volt, hogy találtunk a gyűjtemény között egy névtelen címkét, és a levéltárban egy jegyzéket az „Emprefs” nevű hajó rakományáról és elsüllyedéséről. Megvizsgálhattuk dr. Emanuel Weiss naplóját, melyet egy időszaki kiállításról hoztak el a kedvünkért. Céljaink között szerepel elutazni Bécs, Varsó és Zágráb növény- és levéltárába, hogy kutatásunk kiteljesedhessék, az i-re pont kerüljön.

Az elmúlt időszak alatt több személy is segítségünkre volt, név szerint:

- Dr. Szabó Péter a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karának oktatási dékánhelyettese, egyetemi docens
- Dr. Somlyay Lajos a Magyar Természettudományi Múzeum Növénytárának főmuzeológusa
- Tóth-Barbalics István a Magyar Természettudományi Múzeum Levéltárának könyvtárosa
- Kohár Frida írásszakértő

Ezúton is köszönjük segítségüket.

12. Bibliográfia

- **Internet:**

- Kórácz Mária: Xántus János [online].2012.12.16. (II.)
http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/xantus/index.html
- Wikipédia: Xántus János etnológus [online].2012.12.16.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Xantus_J%C3%A1nos_etnol%C3%B3gus
- Magyar Életrajzi Lexikon: Xántus János [online].2012.12.16.
<http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16235/16236.htm>
- Kórácz Mária: Xántus János,Kelet-ázsiai expedíció [online].2012.12.16.
http://www.sk-szeged.hu/statikus_html/kiallitas/xantus/azsia.html
- Nagy Miklós Mihály: Geográfia hadilobogó alatt [online].2012.12.16.
<http://epa.oszk.hu/00700/00775/00032/788-798.html>
- Péntek Roland: Xántus János, Kelet-Ázsiai expedíció [online].2012.12.16. (III.)
http://mercator.elte.hu/~peroaat/xantus/xantus_k-azsia.html
- Xántus János [online].2012.12.16
<http://www.erzsebetvaros.hu/erzsebetvaros/keruletunk-38/helytortenet-61/hiressegek-112/xantus-janos-237>
- Wikipédia: Emanuel Weiss [online].2012.12.16.
http://es.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Weiss
- Wikipédia: Kanitz Ágoston [online].2012.12.16.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Kanitz_%C3%81goston
- História-Tudósnaptár: Kanitz Ágoston [online].2012.12.16. (V.)
<http://www.kfki.hu/physics/historia/historia/egyen.php?nanev=kanitz&nev5=Kanitz+%C1goston>
- Berzsenyi Dániel Evangélikus Gimnázium(Líceum)Kollégium: Híressé vált tanítványaink, Gombocz Endre [online].2012.12.16.
<http://www.bdeg.hu/web/index.php?readMenu=74>
- Wikipédia: Gombocz Endre [online].2012.12.16.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Gombocz_Endre
- Jeles Napok: Gombocz Endre születésnapja [online].2012.12.16. (VI.)
http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/gombocz_endre_szuletesnapja_1882
- Wikipédia: Old Shatterhand [online].2012.12.16.
http://hu.wikipedia.org/wiki/Old_Shatterhand

- Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet: Winnetou magyar barátai [online].2012.12.16.
http://mandarchiv.hu/cikk/158/Winnetou_magyar_baratai
- Nemzeti Herbáriumokat nyilvántartó holland weblap [online].2009.12.16. (I.)
<http://www.nationalherbarium.nl/FMCollection/XY/XantusJ/htm>
- Jstor Plant Science: Weiss,Emanuel [online].2012.12.19. (IV.)
<http://plants.jstor.org/person/bm000009175>

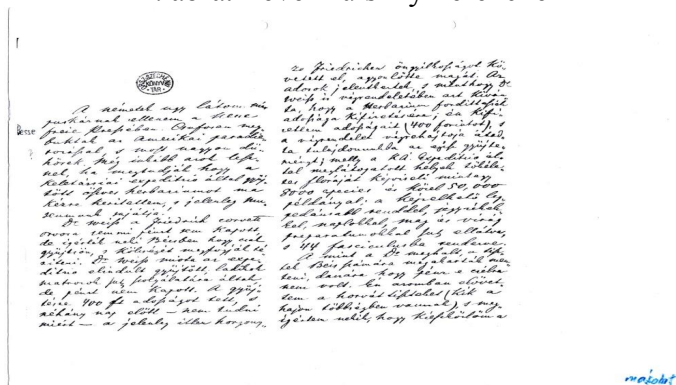
- **Jegyzékek:**

- Országos Széchenyi Könyvtár: Levél Pulszky Ferencnek Xantus Jánostól
- Természettudományi Múzeum Tud.tört.gyűjteménye: Nagyméltóságú Miniszter úr
- Előzetes Írásszakértői Vélemény, Kohár Frida kriminalisztikai írásszakértő (VII.)
- Természettudományi Múzeum Tud.tört.gyűjtemény: Vallás és közoktatási magyar kir. Minister 15.054.szám. (VIII.)
- Természettudományi Múzeum Tud.tört.gyűjtemény: Vallás és közoktatási magyar kir. Minister 1846.szám.(IX.)
- Országos Természettudományi Múzeum Növénytár, Kéziratgyűjtemény: Szám: Quart.290. Weiss Emmanuel : Utinapló (X.)

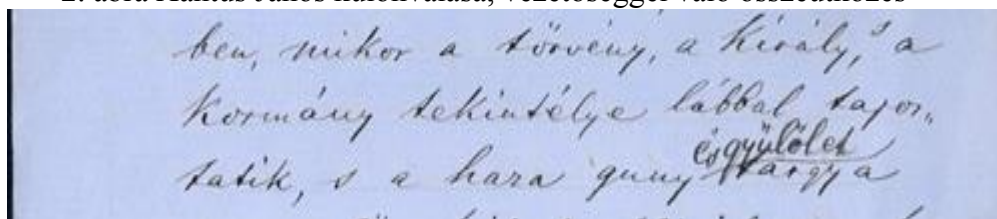
- **Kézirat:**

- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.2-4.
- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.4.
- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.11-12.
- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.15-17-
- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.21.
- Szabó Péter.2009.Xantus János herbárium pp.26-39.

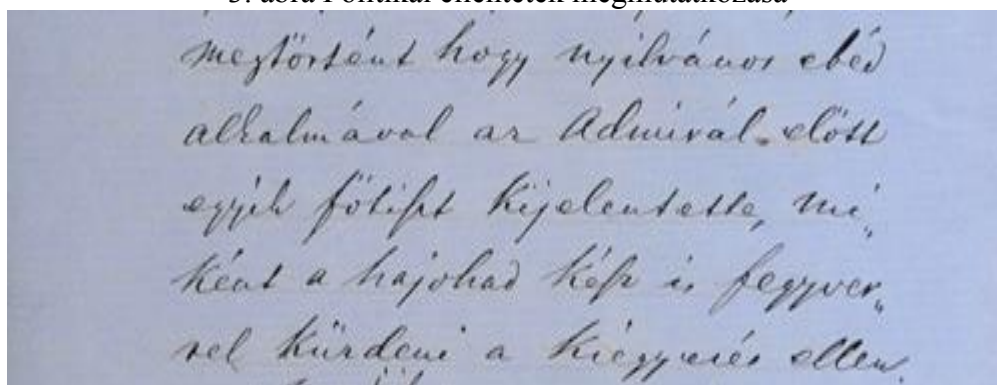
1. ábra. Levél Pulszky Ferencnek

2. ábra Xantus János különválása, vezetéséggel való összeütközés

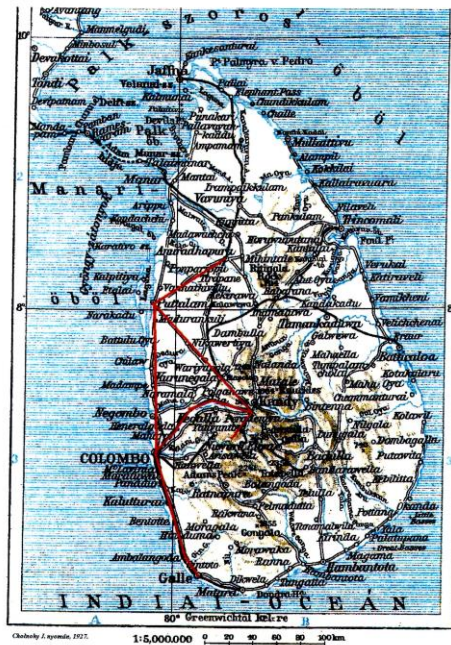
3. ábra Politikai ellentétek megmutatkozása

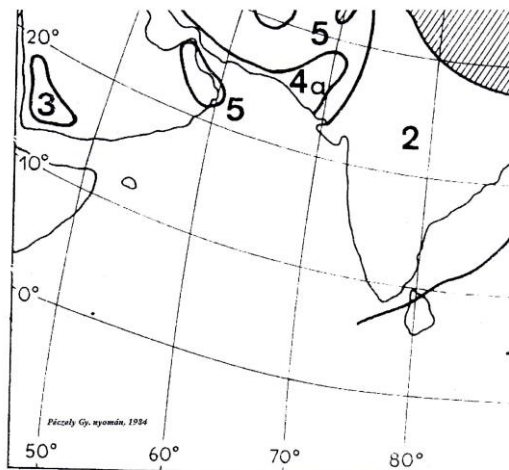
4. ábra Expedíció elhagyásának okai

[illegible]

5. ábra Xántus expedíciójának útvonala Ceylon szigetén

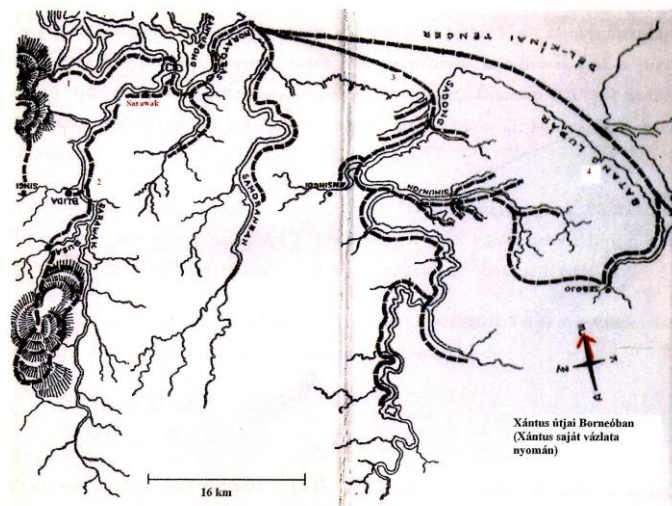
6. ábra Ceylon szigetének Trewartha-féle éghajlati beosztása

7-8. ábra Xántus útja Borneó szigetén

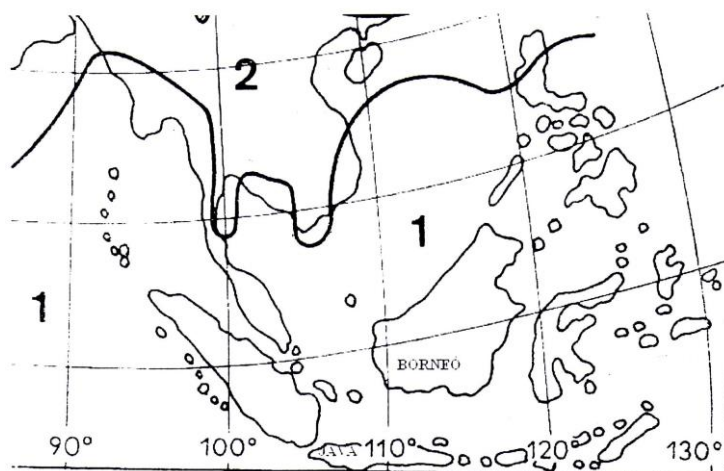
9. ábra Batang Lupar folyó vidéke

10-11. ábra Xántus János jávai expedíciójának útvonala

12. ábra Jáva szigetének éghajlata a Trewartha-rendszer szerint

13. ábra *Exacum trinervium*

14. ábra *Impatiens repens*

15. ábra *Nepenthes distillatoria*

16. ábra *Osbeckia octandra*

17. ábra *Caryota mitis*

18. ábra *Costus speciosa*

19. ábra *Dendrobium crumenatum*

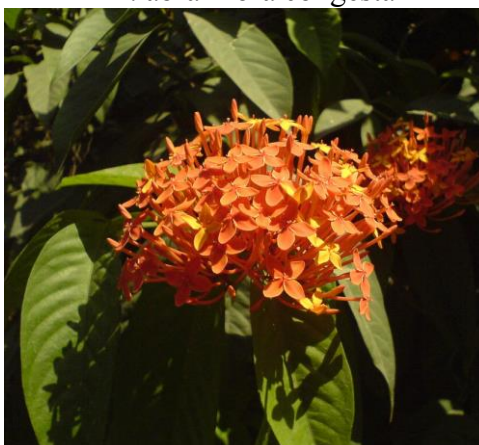
20. ábra *Ficus fistulosa*

21. ábra *Hibiscus tiliaceus*

22. ábra *Ixora congesta*

23. ábra *Wedelia biflora*

24. ábra *Melastoma malabathricum*

25. ábra *Portulaca pilosa*

26. ábra *Passiflora laurifolia*

27. ábra *Vigna marina*

28. ábra *Actinodaphne sesquipedalis*

29. ábra *Cheilosa malayana*

30. ábra *Erythrolamum scandens*

31. ábra *Macrosolen formosus*

32. ábra *Medinilla speciosa*

33. ábra *Meliosma pinnata*

34. ábra *Pangium edule*

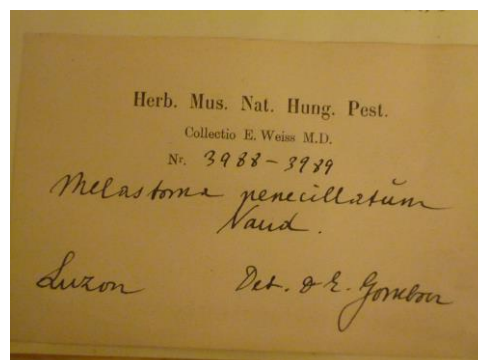
35. ábra *Suregada multiflora*

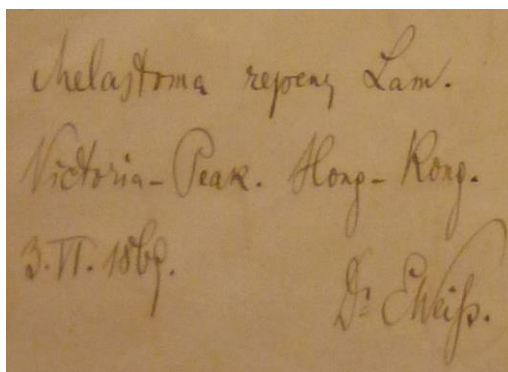
36. ábra *Zingiber griffithii*

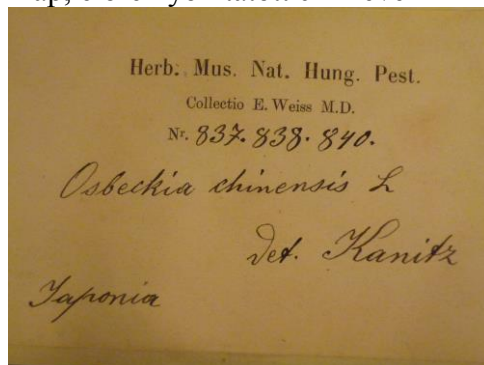
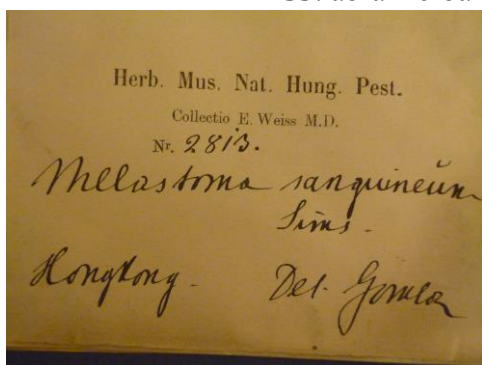
37. ábra *Melastoma penecillatum*

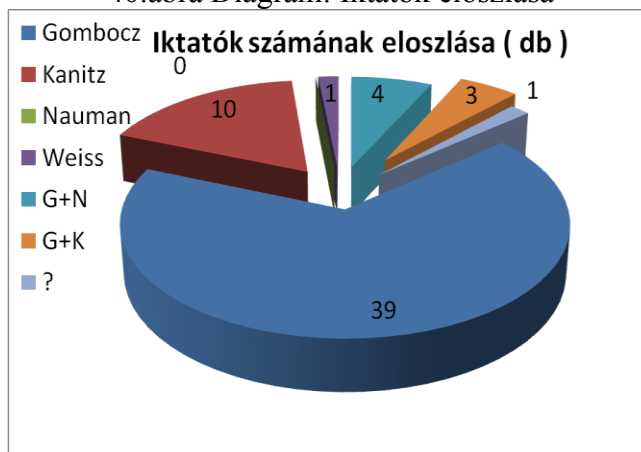
38. ábra Herbáriumi lap, dr. Emanuel Weiss saját kezű aláírásával

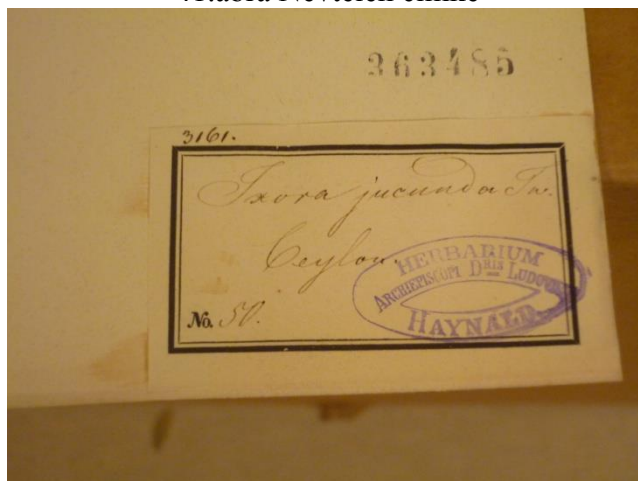
39. ábra Herbáriumi lap, előre nyomtatott címkével

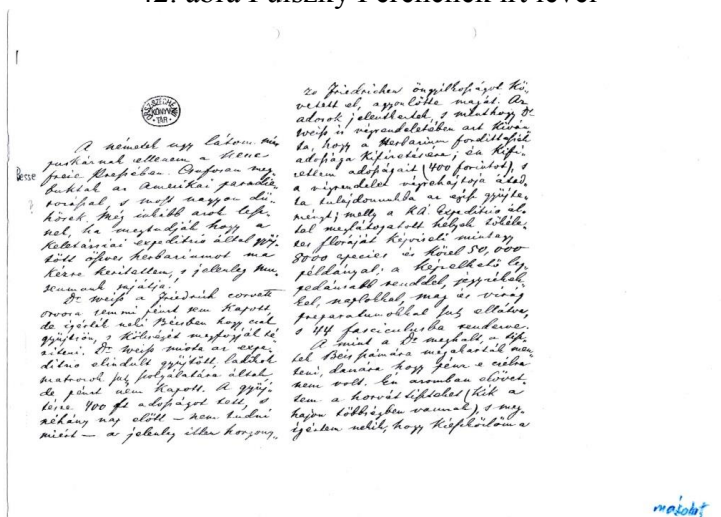
40. ábra Diagram: Iktatók eloszlása

41. ábra Névtelen címke

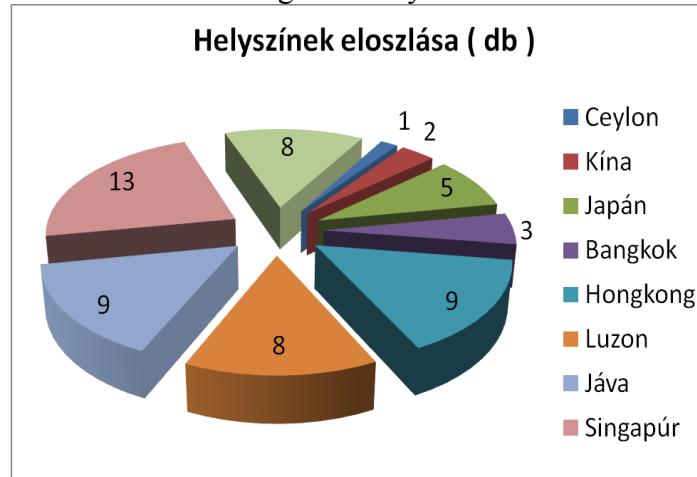
42. ábra Pulszky Ferencnek írt levél

43. ábra Írásszakértői vélemény (Kohár Frida)

„SCRIPTUM” ÍRÁSSZAKÉRTŐI KFT. KOHÁR FRIDA KRIMINALISZTIKAI ÍRÁSSZAKÉRTŐ 8200 Veszprém, Szarvas u. 11. ☎ +36/30/288-2993 🌐 www.irasazonosito.hu		A vizsgálat eszköze és módszere: A vizsgálat tárgyainál részletezett kézirásokat közvetlen megfigyeléssel, optikai eszköz igénybevételével (DNT digitális mikroszkóp), elkülönítő és összehasonlító módszerek alkalmazásával elemeztem. A vizsgálat során külön-külön feltártam, összehasonlítottam majd ezt követően értékeltem a kérdéses kézirásokra jellemző makro- és elhelyezési, általános és különös írássajátosságokat.	
Szám: 1/2012.		Értékelés: A vizsgálat tárgya kérdéses anyag és összehasonlító anyag alatt leírt kézirásokban feltárt írássajátosságok összevetése, értékelése után megállapítható, hogy az eltérések hangsúlyosabbak mind mennyiségi, mind minőségi téren. A feltárt egyezések az adott korban tanult sztenderd írásból adódnak. A sajátosságok eltérése rámutat arra, hogy a kérdéses anyag, valamint az összehasonlító anyagban leírt kézírás jellemzői nem egy adott személyre jellemzőek. A rendelkezésre álló kérdéses írás fénykép, illetve az írásminta fénymásolata valószínűségi véleményalkotást tesz lehetővé.	
ELŐZETES ÍRÁSSZAKÉRTŐI VÉLEMÉNY		Vélemény: A vizsgálat tárgya 1. pontban jelzett kézírás valószínűséggel nem egy kéztől származik, azaz nem Xantus János kézírása.	
Készült: Guba Gyöngyvér megbízása alapján.		Veszprém, 2012. január 30.	
A vizsgálat tárgyai:		Kohár Frida Kohár Frida kriminalisztikai írásszakértő	
Kérdéses anyag		1. számú kép	
1./ 1 db A4 lapon, 363485 sorszámmal ellátott, 3161 kézírással számok alatt fekete keretben található kézírás fényképfelvétel, illetve nyomtatott formátumban.		2. számú kép	
Összehasonlító anyag		4./ 1 db A/4 ORSZÁZÉCHENYI KÖNYVTÁR pecséttel ellátott lapon, két oszlopban elhelyezkedő kézírás fénymásolatban.	
Kérdés: Állapítsa meg, hogy 363485 sorszámmal ellátott lapon lévő kézírás és az ORSZÁZÉCHENYI KÖNYVTÁR pecséttel ellátott lapon található kézírás egy személytől, azaz Xantus Jánostól származik-e?			

44. ábra Diagram: Helyszín eloszlása

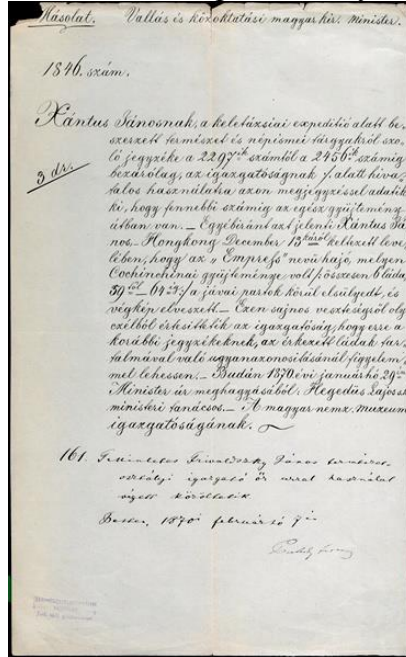
45. ábra Gombocz Endre adatai

Saigon, Jáva, Philippini szigetek, Kína és Japán területén 4000 iven kb. 2000 fajból álló értékes anyagot gyűjtött össze. Weiss az 1870. évben Singaporeben öngyilkosságot követett el s gyűjteményét az éppen ott időző Xantus János 600 forintért szerezte meg a Nemzeti Múzeumnak. Az anyag idáig

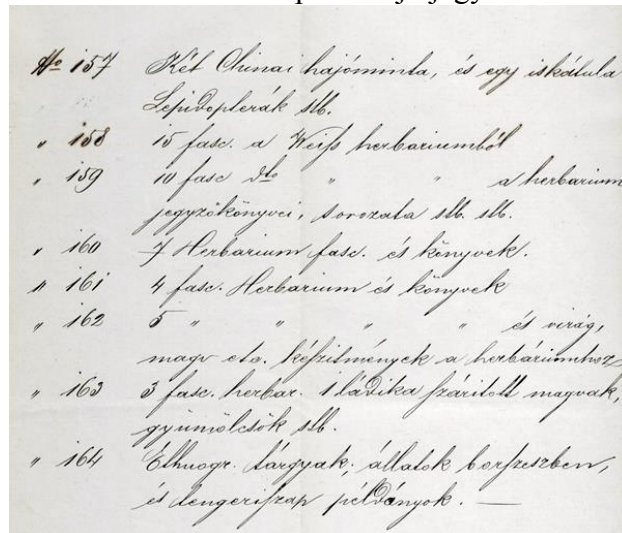
46. ábra Az ötvenezer példányszámú növénygyűjtemény

ben feltérjéskelt. — Értesítésként négyre az igazgatóságnak, hogy Xantus f. i. május 29-én 37. számú levele szerint Dr. Weiss korveti orvos hagyatékából nevezett végrendelete értelmében 400 példányú adópégyainak kifizetése folytán, egy 8 ezer fajból közel 50 ezer példányban álló és 44 fasciculushoz rendezett növénygyűjteményt szerezett meg a m. n. Múzeum számára azon

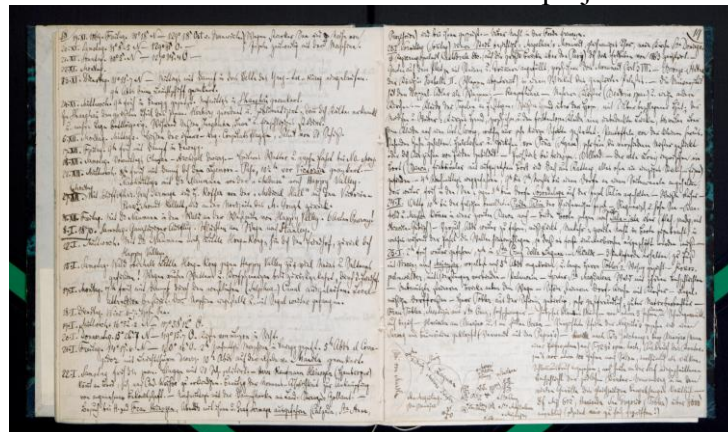
47. ábra Levél az Emprefrs elsüllyedéséről

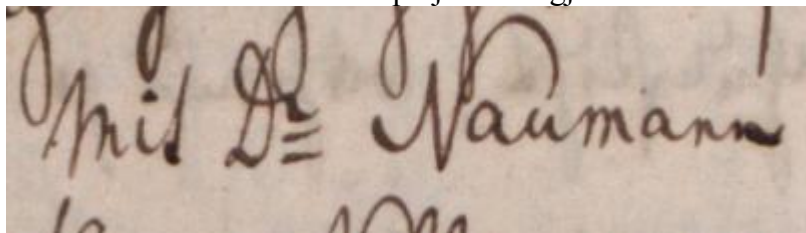
48. ábra Az Emprefrs hajó jegyzéke

49. ábra Dr. Emanuel Weiss naplója

50. ábra Dr. Emanuel Weiss naplójában megjelent Naumann név

The image shows a close-up of a handwritten entry from a diary. The text is written in a cursive script on aged, slightly discolored paper. The name 'Naumann' is clearly visible in the center of the frame. To its left, there is a smaller, less legible word that appears to be 'Mit'. Below the main line of text, there are some faint, partially visible characters that might be '10' or '100'.